

**KOMUNIKACIJSKA TEHNOLOGIJA I PARTICIPACIJA****Božidar Veljković<sup>1</sup>, Jožica Volčanjk<sup>2</sup>**<sup>1</sup>Poslovno-komercijalna škola, Celje, Slovenija<sup>2</sup>Administrativna jedinica Krško, Slovenija

Tehnološki rezultati bez sumnje, utiču na promene u strukturi društvenih odnosa. Postignuća u tehnološkoj sferi, ako se sa njima dobro upravlja, humaniziraju odnose medju ljudima. Današnji informacijski sistemi nisu samo tehnologija, nego sistemi, koji nastajaju kao posledica medjusobne transformacijske interakcije izmedju informacijske tehnologije i organizacije. Takvi učinci su najtransparentniji na području ostvarivanja ravnopravnosti medju polovima, nestajanja klasne podele društva i afirmacije ekonomske i politične participacije. Sve veća demokratizacija ekonomskog i političkog života kao i sve noviji oblici komunikacijskog povezivanja, su logična podrška većoj participaciji ljudi kod odlučivanja. Najvažniji činilac optimalne angažiranosti ljudskog faktora je, subjektivizacija zaposlenih kroz različite oblike participacije u procesu odlučivanja. Elektronska participacija je samo jedan od oblika tehnološke inovativnosti, v procesu ostvarivanja humanog društva.

Ključne reči: komunikacija, tehnologija, humanizacija, ljudski faktor, participacija, društvo, organizacija.

**1 Uvod**

Komuniciranje je bitna prvina čovekovog sporazumevanja, kooperiranja i zajedničkog delovanja u društvu. Ono je za mnoge teoretičare temeljni socialni proces, jer tek komuniciranje omogućava nastanak, funkcionisanje i kontinuitet socialnih tvorevina. [1] »Komuniciranje je oblik sporazumevanja medju živim bićima, zbog toga pojam 'komuniciranje' ne uključuje prenos informacij izmedju neživih bića (npr. prenos podataka u računarski sistem)«. [2] Komuniciranje je »conditio sine qua non čovekovog življenja i društvenog reda. Medjutim, komuniciranje nije jednostavno jednosmerna ili dvosmerna radnja (činjenje), već je ono izuzetno kompleksan proces, koji može napredovati ili nazadovati, a može i da se prekine«. Proces komuniciranje je ujedno i suštinski materialni temelj, koji omogućava da ljudi (radnici u ekonomskoj i građani u političkoj demokraciji) odlučuju o nečemu što je za njih veoma važno. Dakle, [3] »komunikacijski proces je proces čovekovog sporazumevanja u kojemu on razvija svoj identitet, svest, čovečnost. Komunikacijski tok je usmeren prema partneru ali istovremno se vraća samemu sebi (onom koji poručuje) i utiče na njegovo buduće, dalje komunikacijsko delovanje. Komunikacijska poruka utiče na kognitivna

(spoznajna) i afektivna (emotivna) stanja primaoca komunikacijske poruke. Obojica, poručilac i primalac se u interakcijskom procesu podižu ni viši nivo saznanja, i tako se približavaju ili udaljuju od konsenzualnog stanja.« Kao što se može videti, društveno komuniciranje, komunikacijski proces i mediji komunikacije, omogućavaju da ljudi u svim sferama društva komuniciraju na način, koje će ih učiniti subjektima odlučivanja a ne objektima političke manipulacije. Na smanjivanje mogućnosti manipulacije u procesima odlučivanja u društvu, nepobitno utiču i sve novija tehnološka dostignuća, pogotovu na području upotrebe računara u sferi političke participacije građana.

Komuniciranje i mediji, koji omogućavaju komunikaciju, se sve više tehnološki razvijaju, a razvoj tehnologije razvija organizaciju društva kao i procese unutar organizacije. U ovom radu na teorijskoj ravni istražujemo, kako tehnološki razvoj utiče na procese odlučivanja u društvu, posebno na području javne sfere. Politička e-participacija je područje na kome razvoj tehnologije još nije rekao glavnu reč, a ima veoma mnogo prostora za razvoj. Elektronska tehnologija i komunikacije se danas u delovanju javne sfere uglavnom koriste na području poslovanja i pružanja usluga građanima. Dakle, reč je o uticaju računarske tehnologije na oblikovanje usluga političkih institucija, što netreba mešati sa učešćem u odlučivanju, kako na području ekonomske, tako i na području političke demokratije. Participacija, odnosno učešće u odlučivanju na području javne sfere je, ako zanemarimo lokalnu demokratiju, u Sloveniji tek na početku i nema nekih vidljivih rezultata. Bar za sada. Pitanje političke e-participacije građana prilikom oblikovanja organa vlasti ili donošenja veoma važnih pravnih akta, temelji uglavnom na oblicima pasivne participacije (pristup informacijama javnog značaja i predstavljanje političkih institucija). Radi se o tome, da je demokratija takav društveni odnos, koji u svom razvoju neće moći mimo tehnoloških dostignuća za njeno ostvarivanje, i te činjenice smo u Sloveniji veoma svesni.

## **2 Rezultati i diskusija**

### **2.1. Participacija – pravo učešća u odlučivanju**

Reč [4] »participacija« je izvedena iz latinskog glagola »participare«, što znači deliti sa nekim odnosno (part) imati deo. »Slovenački prevod te reči je dakle delatnost (*aktivnost*), gde pojedinac učestvuje (*sudeluje*) sa drugima u nekim društvenim procesima ili zajedničkim činjenjima«. Drugačije rečeno, radi se o učešću ili sudelovanju prilikom izvršavanja nekeg posla ili odlučivanju o nečemu.

Najvažniji razlog za afirmaciju participativnog (ekonomskog ili političkog) menadžmenta u praksi je u saznanju organizacijske teorije da sovravljanje ima značajne motivacijske efekte tako na zaposlene i rezultate rada, kao i na jačanje osećanja pripadnosti preduzeću odnosno zajednici u kojoj pojedinac živi.. Ovde su prisutni još etički (*priznavanje čovekovog dostojanstva*), socialnopolitički (*poboljšavanje političke i socialne klime u lokalnoj okolini i u državi*) i još mnogi drugi razlozi za uvodnjene u praksu integralnog sistema svekolike (radničke ili građanske) participacije. Trendovi organizacijskih promena, koji sadrže načela veće organizacijske korisnosti i organizacijske demokratičnosti, mnogo bržije će dostići efekte, ako će politička

vodjstva i vodjstva u preduzećima uvažavati saznanja teorije i prakse o koristnosti uključivanja ljudi (radnika, građana) u procese odlučivanja (preduzećima, opštini ili državi) u društvu.

Politolozi su inače, na osnovu mišljenja različitih kritičkih škola i socialnih pokreta, razvili paradigmu participativne demokratije, koja se svrstava unutar građanskih društava – radi se pre svega o učešću radnika prilikom upravljanju preduzećima. U vremenu postojanja socialističkih država, participacija se je ostvarivala različitim sistemima posrednog i neposrednog (delegatskog) odlučivanja (učešća u odlučivanje) radnika i građana u sferi društvene produkcije i reprodukcije. Nije nevažno da je u Ustavu Republike Slovenije danas (saodlučivanje radnika - član 75) zapisano pravo radnika da sudeluju u procesu upravljanja u privrednim organizacijama i zavodima, međjutim, niti na tom području još nema bitnijih implementacija e-participacije. Čak ni Zakon o učešću zaposlenih pri upravljanju preduzećima, nema nikakvih odrednica o e-participaciji zaposlenih.

[5] »Masovni mediji su pratili izazove participativne demokratije i razvili su savetodavne i odlučivačke oblike učešća u odlučivanju u upravljačkim organima. Komunikolozi i normativnopravi teoretičari, napravili su razne normativne modele i komunikološke paradigme medijske oblike participativne demokratije. Ti modeli bi trebalo da budu odgovor klasičnim oblicima parlamentarne demokratije, odgovor na vladavinu političkih elita, partijskih vrhuški i na uzurpaciju ekonomske moći informacijskih korporacija i transnacionalnih društava. McQuail je veoma tačno utvrdio, kada je zapisao da demokratska participativna teorija označava takodje 'razočarenje u etablirane političke partije i u sistem parlamentarne demokratije, koji se je, kao što izgleda, otrgao od svojih ljudskih korena da bi više otežavao nego li olakšao učešće u političkom i društvenom životu«.

Politički sistem demokratskih društava, za razliku od autokratskog (politički monizam i subordinacija medija), po pravilu konstitušu politički pluralizam i relativna autonomija masovnih medija. Međjutim, [6] »dominacija vladajuće elite je ipak karakteristika svih konkretnih društava. Ako je već dominacija u autokratskim sistemima više – manje absolutna, dominacija u demokratskim sistemima je »prekrivena« različitim oblicima ideološke nadvlade i potencialne državne represije. U razvijenim građanskim društvima su razvijeni novi oblici 'kulturne' dominacije, kojima kontrolišu sve društvene sfere civilnog društva«.

## **2.2. E - participacija**

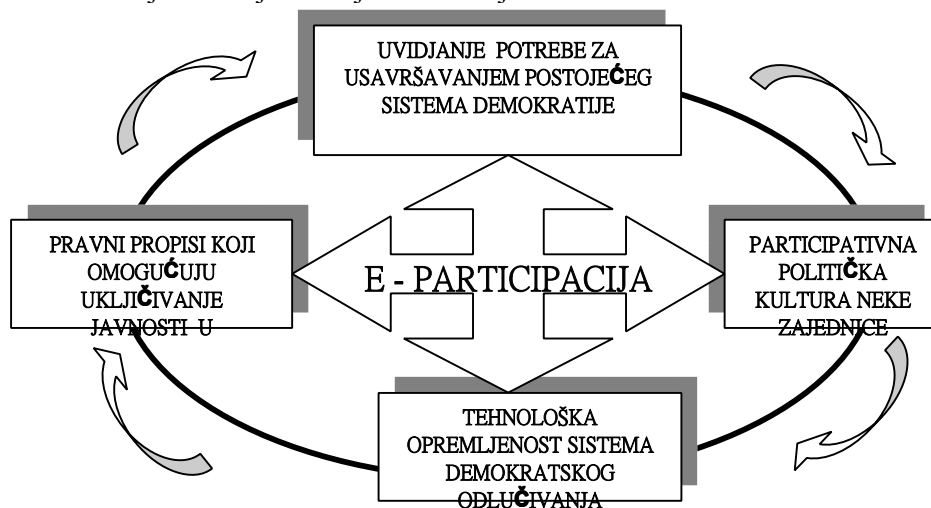
»Elektronska participacija označuje upotrebu informacijsko-komunikacijskih tehnologija (IKT) za otvaranje komunikacijskih postupaka i postupaka odlučivanja u demokratskim procesima u vreme izbora. To uključuje e-saradnju i e-saodlučivanje građana u procesu utvrdjivanja politika vlade, u procesu prihvatanja zakona, kontroli izabраниh predstavnika te u postopku stvaranja politika unutar političkih partija in drugih organizacija civilnog društva.«<sup>1</sup>

---

<sup>1</sup> Priredjeno prema: In the service of democracy: A consultation paper on policy for electronic democracy (pdf, 911 KB). HM Government. UK. 2002. str. 24-25. URL:

[7] »Pred komunikacijsku nauku se sa svom oštrinom postavlja pitanje, da li će veća demokratizacija ekonomskog i politikog života, veća participacija ljudi u upravljanju, novi oblici komunikacijske povezanosti, sami po sebi ukidati tradicionalne oblike, danas prevladavajućega i autoritarnoga komuniciranja«

[8] Naime, današnji informacijski sistemi nisu samo tehnologija, nego sistemi, koji nastajaju kao posledica medjusobne transformacijske interakcije izmedju informacijske tehnologije i organizacije. U suštini, prilikom lokalizacije i implementacije Poslovno Informacijskih Sistemov (PIS), se odvija proces asimilacije nove tehnologije i novih poslovnih praksi. Njihova asimilacija ustvari nije ništa drugo nego li jedan proces organizacijskog učenja u kome članovi i organizacija kao celina pridobivaju znanje i iskustva potrebna za produktivnu i korisnu upotrebu informacijske tehnologije (Attewell, 1992). [9] Na taj način informacijski sistemi postanu značajan repozitorij znanja (Stein and Zwass, 1951) odnosno sistemi postanu deo organizacijskog pamćenja. Mrežni portal E-participacija.si, kojega Slovenija danas ima, predstavlja jedinstvenu ulaznu tačpku za e-saradnju i e-saodločanje slovenačkih državljana, nevladnih organizacija, stručnjaka te ostalih zainteresovanih javnosti o poslovima i politici javnega značaja na lokalnoj, nacionalnoj i globalnoj ravni. Idejno utemeljenje portala, čiji aplikativni cilj je bio da sabere i uredi povezivanje do javno dostupnih vladnih, opštinskih, medijskih, nevladnih, građanskih i partijskih mrežnih strana, sadrži sledeće vrste orudja elektronske demokratije: informacijska orudja, komunikacijska orudja i orudja odlučivanja.

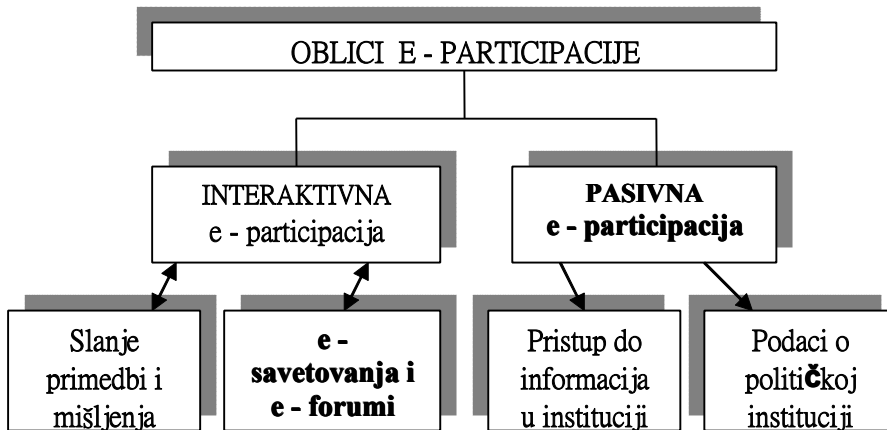


Slika 1: Uslovi za organizaciju i primenu e-demokratije

<http://www.edemocracy.gov.uk/>. Ova definicija zahvata samo političku ali ne i ekonomsku participaciju.

U Sloveniji postoji već razvijena praksa e-saradnje građana i nosioca političkog odlučivanja. Radi se pre svega o učešću građana u radu državnih organa, ali kad je u pitanju direktno učešće u odlučivanje, onda je praksa nešto drugačija. Tako recimo neka ministarstva, npr. Ministarstvo za ekologiju i prostor ili Ministarstvo za javnu upravu, uveliko omogućavaju građanima da se preko računarskih sistema uključuju na njihove portale i sa svojim mišljenjima, predlozima i savetima učestvuju u sakupljanju ideja i mogućnosti. Izbor ideja i mogućnosti za oblikovanje usluga, ostaje na organima državne uprave. Dakle, saradnja je u osnovi sociološka kategorija, koja opisuje kooperaciju odnosno delovanje ljudi unutar nekih grupa ili procesa, kojega rezultat nije nužno promena odnosno uticaj na konačnu odluku. Suprotno, e-participacija ili e-saupravljanje građana znači neposredno ostvarivanje njihovog interesa u procesu odlučivanja.

To znači da građani nisu prepušteni saradnji samo zato da legitimiraju neki proces, nego zato da su suštinski uključeni u konačnu odluku. Tipičan primer, kako i na koji način nosioci vlasti razumeju e-participaciju javnosti predstavlja, nedavno otvorena e-poštna adresa na državnom portalu e-uprave u sklopu e-demokratije. Državna uprava jednostavno poziva građane da daju predloge i mišljenja, koja će pripomoći boljem i efikasnijem radu uprave i odклонiti razne administrativne prepreke i birokratske navike. Građani dakle, mogu na opisani način učestvovati u radu državnih organa na upravnim jedinicama, međjutim, nema nikakvih znakova, koji upućuju na zaključak da bi primedbe bile uvažene.



Slika 2: Karakteristike pojedinih oblika e-participacije

### 3 Zaključak

Na pitanje, da li će veća demokratizacija ekonomskog i političkog života, veća participacija ljudi u upravljanju, novi oblici komunikacijske povezanosti, sami po sebi ukidati tradicionalne oblike, autoritarnog komuniciranja, se nemože u hipotetičkom smislu odgovoriti sa da. Hipotetičnost je ovde izražena u smislu nepredvidivosti oko

društvenog konsenzusa o tome, kako i u kolikoj meri dopustiti zadiranje tehničko-tehnoloških mogućnosti u sveru privatnosti, ljudskih prava i sloboda. Isto tako, postavlja se pitanje, kako i na koji način obezbediti da se očuva načelo tajnosti izbora i izborne volje građana, budući da su, kao što praksa pokazuje, upadi u računarske mreže i programe mogući!?

E-participacija građana u donošenju važnih odluka državnih i organa lokalne zajednice je područje, koje ima puno mogućnosti. Radi se samo o izboru modaliteta, koji pruža savremena informacijska tehnologija. Organi uprave bi morali osmisliti koncept participacije, koji bi omogućavao suštinsko učešće građana prilikom izgradjivanja potrebne većine za određenu odluku, koja bi bila obavezujuća za te organe. To znači ostvariti takvu interaktivnu komunikaciju, čija načela će biti normativno kodificirana. Svaki posao političkog odlučivanja, zahtevao bi originalan program sa jedinstvenim tehničkim rešenjem u sistemu e-demokratije.

U Sloveniji trenutno još nisu ispunjeni svi uslovi za uspešno ostvarivanje e-demokratije. Najveću prepreku čine političke elite, koje e-demokratiju još uvek nisu prepoznale kao sastavni elementa vladanja zapadnih demokratija 21.veka. Političke partije su nenaklonjene aktivnoj participaciji građana mimo institucionalizovanih političkih procedura, kao što su na primer izbori za parlament odnosno skupštinu (Državni zbor) ili izbori za organe vlasti lokalne samouprave, jer se plaše da će izgubiti moć, budući da proces izbora neće moći da nadziru i kontrolišu. Posledica jednog takvog stanja je skromna implementacija aplikacija i orudja, koja bi inače omogućila građanima neposrednu participaciju preko spleta.

Ukratko, Slovenija treba jedan nacionalni program odnosno strategiju, koja bi predstavljala osnovu za politiku e-demokratije. U toj politici i strategiji bilo bi potrebno da se odrede konkretni projekti, aplikacije i orudja, da se donesu odgovarajući pravni propisi, izdvoje finansijska sredstva i nadje stručan kadar. U okviru tih poslova Sloveniji, i drugim državama, za primer može da služi Kanada, Švedska i Velika Britanija. Kao što je već utvrdila [10] Zuboff, S., (1988), »Računarska tehnologija obezbeđuje fascinantnu količinu moći u rekonfiguriranju prirode rada i društvenih odnosa, koje organizuju produkcijske aktivnosti«.

## **4 Literatura**

### **a. Citirana literatura**

- [1] Vreg, F., 1973. Družbeno komuniciranje. Maribor: Založba obzorja, str. 19.
- [2] Watzlawick, P., Menschliche Kommunikation. Bern – Študgart 1974, str. 13.
- [3] Vreg, F., 1990. Demokratično komuniciranje. Maribor: Založba obzorja. Str. 27
- [4] Brezovšek, Marjan. (1995). Teorija in praksa. Ljubljana: FDV. Let.32. št.3 – 4. str. 202.
- [5] Vreg, F., 1990. Demokratično komuniciranje. Maribor: Založba obzorja, str. 312
- [6] Vreg, F., 1990. Demokratično komuniciranje. Maribor: Založba obzorja, str 313
- [7] Vreg, F., 1990. Demokratično komuniciranje. Maribor: Založba obzorja, str. 11

- [8] Attewell, P., 1992. Technology diffusion and organisational learning: the case of business computing, *Organisiton Scince*, Vol. 3. No.1, 1992. pp 1 – 19.
- [9] Stein. E., Zwass, V., 1995. Actualizing organizational memory with information systems. *Information , Systems Research*, Vol. 6. No 2 str. 85 – 117.
- [10] Zuboff, S., 1988. *In the Age of the Smart Machine: The future of the Work and Power*, Basic Books, New York (1988).
- [11] Gostiša, M. 1996. *Participativni management*, Ljubljana: Studio participas ČZP Enotnost.

## **b. Koriščena literatura**

- (1) Berlogar, J. 1999. *Organizacijsko komuniciranje*. Ljubljana: Gospodarski vestnik.
- (2) Bučar, F., (1971): *Vprašanje sodobne organizacije*, ČZ UL SRS, Ljubljana.
- (3) Stewart, T., 1997. *Intelektual Capital, Ten The New Wealth of Organizations* New York: Doubleday/Currency.
- (4) Drucker, P., 1992. *Nova zbilja*. Zagreb: Novi liber.
- (5) Plenković, M., 1993. *Komunikologija masovnih medija*. Zagreb: BARBAT
- (6) Vila, A. 1994. *Organizacija in organiziranje*. Kranj: Moderna organizacija.
- (7) Vreg, F., 1973. *Družbeno komuniciranje*. Maribor: Založba obzorja.
- (8) Watzlawick, P., 1974. *Menschliche Kommunikation*. Bern – Štuttgart.

## **Summary**

### **COMMUNICATION TECHNOLOGY AND PARTICIPATION**

**Božidar Veljković<sup>1</sup>, Jožica Volčanjk<sup>2</sup>**

<sup>1</sup>Business-Commercial School Celje, Slovenia

<sup>2</sup>Administrative Unit Krško, Krško, Slovenia

Technology advances undoubtedly influence the changes in the structure of relationships within society. The achievements in the field of technology, when properly managed, humanise relations among people. Present information systems are not merely technology; they are systems that result from transformation interaction between information technology and organisation. Such effects are most transparent in the field of gender equality implementation, disappearance of the class division of society and affirmation of economic and political participation. The growing democratisation of the economic and political life as well as newer and newer ways of communication integration provide a logical support for an increased participation of people in decision-making. The most significant element for the optimum engagement of human factor is the subjectification of employees through various forms of participation in decision-making and management. Electronic participation is only one form of technological innovation in the process of making society humane.

Key words: communication, technology, humanisation, human factor, participation, society, organisation